

Fyrisgården 75 år

Från ungdomsproblem till kommunala uppdrag

Fyrisgården fyller 75. Det är en anseelig ålder, även om många hemgårdar är äldre. Samhället har ändrats en hel del på dessa år. Det har även Fyrisgården gjort. Följ med på en snabb och något svepanade genomgång av Fyrisgårdens långa historia.

1940-TALET: UNGDOMSPROBLEM OCH BEREDSKAP

Ovan: Fyrisgården, Järnbrogatan 13

1940-TALET är en tuff period i Uppsala som i resten av Sverige. Landet är fortfarande fattigt och klyftorna mellan människor stora. Krigsårens varubrist och ransonering och att hundratusentals män är inkallade för att försvara Sveriges gränser gör inte situationen lättare för alla trångboddas familjer i Uppsalas arbetarstadsdelar. De unga kan inte umgås i hemmen och rädslan är stor för vad de kringdrivande ungdomarna ska ta sig för.

En hemgård, efter mönster från den internationella hemgårdsrörelsen och Sveriges första hemgård Birkagården kan kanske förbättra situationen. Det anser i alla fall den kommitté som börjar arbeta för att skapa en trivsamt öppen miljö, där människor kan både mötas och bildas.

KOMMITTÉNS IDÉ vinner gillande hos stadens styrande. Den 13 november 1941 öppnar Fyrisgården officiellt. I praktiken har verksamheten varit igång sedan april samma år, i en dragig och rivningshotad lägenhet i Dragarbrunnskvarteren.

Så vad gör man på den nyöppnade hemgården i Uppsala? På programmet står en rad bildningscirkel i bland annat psykologi och språk, men också teater, foto, musik i olika former, fågelskådning och slöjd. Verksamheten för barn och unga är könsuppdelad, med olika klubbar för pojkar och flickor.

GANSKA SNART tränger sig också kriget på i form av finska krigsbarn som evakuerats till Uppsala. På Fyrisgårdens förskola får de mötas, leka och tala sitt eget språk en gång i veckan. Gården, med föreståndarinnan Ragna Cato i spetsen, inbjuder också till samtalsgrupper, först för mödrar och sedan även för gifta och förlovade par. Det går också bra att bara komma och läsa eller lyssna på musik om kvällarna.

FOTO: UPPSALA-BILD (HÄMTAD FRÅN DIGITALT MUSEUM)

1950-TALET:

FOLKHEMMET ORGANISERAS

SÅ BLIR DET 50-TAL. Sverige, som klarat sig ifrån kriget, blir allt mer välmående. Ransoneringen är över, och folkhemmet börjar byggas på allvar med en rad sociala reformer.

På Fyrisgården fortsätter arbetet med studiecirklar och öppen verksamhet parallellt. Slöjd och handarbete är viktigt, men också folkbildning i olika teoretiska ämnen som språk. Föräldrar kan gå på kurs i engelska och kanske komma ikapp sina barn som lär sig språket i skolan.

Fortfarande är mycket verksamhet könsuppdelad, men man riktar sig också till unga familjer med en studiecirkel i att sätta bo.

UNDER 50-TALET börjar pensionärer och deras livsvillkor diskuteras i samhället. Fyrisgården hakar på och startar De gamlas klubb, senare omdöpt till Fredagsglädje. Mer tveksamma är lokaltidningarna till den kurs i make up för unga flickor som drar igång under 50-talet. Är det verkligen vad en hemgård ska syssla med? Bland ungdomarna gör kursen dock succé, och den får en oväntad efterföljare i "Mammornas make up-kurs", när tonåringarna tröttnat på att lära sina mammor hur man använder mascaran. 1957 skaffar Fyrisgården TV, som ett sätt att behålla besökare som man annars riskerar att förlora.

UNGERN SKAKAS av politiskt tumult och många ungrare flyr. Nu är det ungerska istället för finska som talas på Fyrisgården, när flyktingar samlas där för att prata med varandra och med svenskar.

Besökarna gillar Fyrisgården, det är tydligt. Ändå är det kämpigt att få ekonomin att gå ihop under 50-talet. Hemgårdstanken verkar inte riktigt ha fått stöd hos makthavarna, som snålar med anslagen.

De gamlas klubb, senare Fredagsglädje.

FOTO: UPPSALA-BILD (HÄMTAD FRÅN DIGITALT MUSEUM)

Tonårsstil på Fyrisgården" - kursledaren Margareta Backeman med Kristin Nylén och Monica Holmquist på Fyrisgården, Uppsala mars 1961

1960-TALET: KONKURRENS FRÅN UNGDOMSGÅRDARNA

60-TALET KALLA KRIG och politiska radikalisering förmår inte rubba Fyrisgården. Här fortsätter människor att samlas för studiecirklar, schack, fågelskådning och bordtennis. Det dansas också, vid populära danskvällar. De populära sminkkurserna fortsätter.

Dans och annan verksamhet som lockar många människor blir lättare att ordna när Fyrisgården 1964 flyttar till lokaler i Svartbäckens barnstuga på Swedenborgsgatan. På övervakningen finns nämligen en stor samlingssal. Dessutom blir det mindre dragigt och lättare att värma upp. Skeptiker anser dock att gården nu hamnar för långt från sta'n.

I Grekland genomförs en statskupp 1967. Under de sju juntaåren kommer många greker till Sverige, som flyktingar men också som efterfrågad arbetskraft. I Uppsala blir Fyrisgården förstas träffpunkt för dem. Många fyrisgårdare är också engagerade i kampen mot apartheid i Sydafrika, och teatergruppen inleder att samarbete med Uppsalas Sydafrikagrupp.

MUSIK ÄR VIKTIGT på Fyrisgården, men man saknar ett piano. En anonym donation från "Gumman och gubben i skrubben" löser problemet. Pianot invigs med musikafton.

Ekonomiskt är situationen fortsatt kärv. Uppsala har som många andra städer nu börjat bygga upp fritidsgårdar för att ge tonåringarna något att göra. Beslutsfattarna verkar inte riktigt förstå hur de ska placera in Fyrisgården, som lockar många unga, men ändå inte är en fritidsgård, i ekvationen. Mindre anslag blir det hur som helst, när fritidsgården Tunet i Svartbäcken har byggts.

Historiken fortsätter på s. 16

FYRISGÅRDENS

Riksförbundet
Sveriges hemgårdar
bildas.

Andra världskriget
bryter ut

Fred

Koreakriget
startar.

Den första svenska
charterresan till
Mallorca.

1937

1939

1941

1942

1945

1950

1953

Fyrisgården
öppnar på
Järnbrogatan
13.

Ragna Cato
tillträder som
föreståndare och
stannar i nästan
30 år.

Första sminkkursen för
tonårsflickor.

Projekt för
EU-migranter.
Vuxenfridts
stänger.

Daglig verksamhet
startar.

Flytt till dagens
lokaler på
Svartbäcksgatan
58. Fyrisgården
tilldelas Uppsala
kommuns
kvalitetspris.

Afternoon tea
startar. Maria
Matilainen
tillträder som ny
verksamhetschef

Första Love
Party-shoven.

Vuxenfridts
startar.

Legogruppen
startar.

Lovepartycamp
startar.

Dialogforum
startar.

Ungdomshelg
startar.

Kulturluncherna
startar.

2016 2015 2014 2013

2011 2010 2009

2004

2001

1999

1997

19

130 dödas i flera
terrordåd i Paris.

Anders Behring
Breivik dödar drygt
80 personer i
Norge.

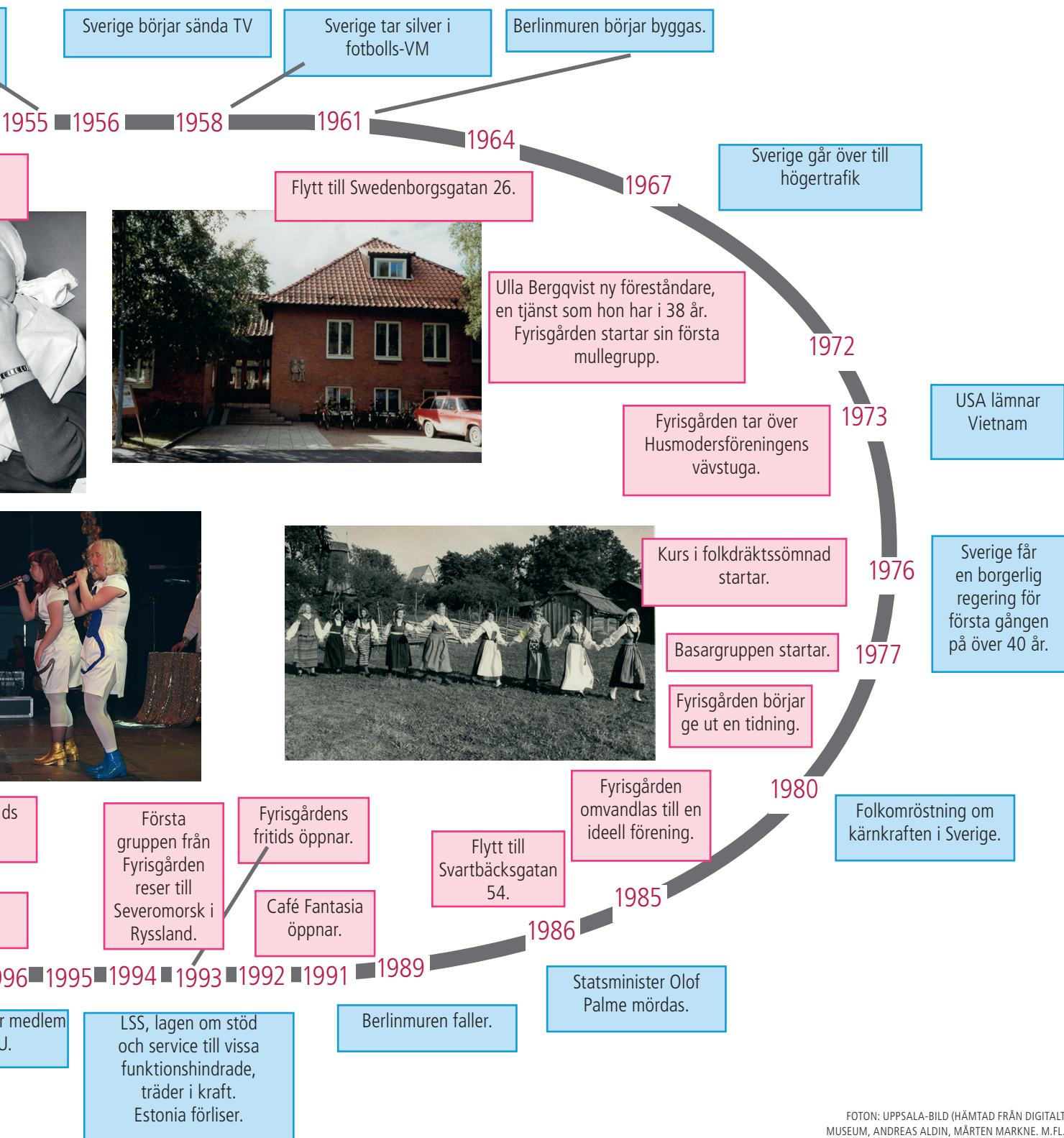
Runt 300 000
människor dör i en
tsunami i Asien.

Terrordåden mot
World Trade Center

Nato bombar
Kosovo.

Sverige bli
i EU

75 ÅR I ÅRTAL

FOTON: UPPSALA-BILD (HÄMTAD FRÅN DIGITALT MUSEUM, ANDREAS ALDIN, MÅRTEN MARKNE. M.FL.

Deltagare i Fyrisgårdens cirkel i folkdräktssömnad samlade på Disagården, Gamla Uppsala.

1970-TALET: NYSTART FÖR BÅDE NATUR OCH KULTUR

PÅ 70-TALET har Sveriges industrialisering börjat gå riktigt långt. Sverige vill vara världens modernaste och mest rationella land, där allt vägs och mäts och bedöms av myndigheter för att säkerställa att man fattar riktigt rationella beslut.

Som en motreaktion kommer den gröna vågen. Många människor längtar bort från stadslivet, efter en enklare tillvaro på landet. Med gröna vågen kommer intresset för odling och hantverk tillbaka. Det får blomma upp till fullo på Fyrisgården, där Ulla Bergqvist 1972 tar över som föreståndare.

1973 TAR FYRISGÅRDEN över Husmodersföreningens vävstuga. Andra populära aktiviteter är växtfärgning, knyppling, folkdans och linodling. Folkkulturen och gamla traditioner lyfts fram, och 1976 startar den första kursen i folkdräktssömnad. Grannskapsarbete är en annan viktig del av 70-talets verksamhet. Bland annat samlas en föräldragrupp på hemgården för att driva frågan om bättre barnomsorg i Svartbäcken.

DET HÄNDER OCKSÅ MYCKET NYTT FÖR BARNEN. En intensiv debatt om hälsovådliga färgämnen i godis leder till att Fyrisgården startar en kurs i alternativt godis för barn. Det allt starkare miljöintresset tar sig formen av en mullegrupp med start 1977.

DEMOKRATI OCH MEDBESTÄMMANDE är stora frågor under 70-talet, och nu börjar vissa ifrågasätta att Fyrisgården drivs som en stiftelse, med mindre möjlighet till inflytande än vad en förening skulle kunna ge. Medelvågen blir att bilda en stödförening, med tanken att den så småningom ska ta över driften.

1980-TALET: SAMARBETENAS ÅRTIONDE

REDAN 1976 fick Sverige sin första borgerliga regering på över 40 år. Under 1980-talet bli det allt tydligare att samhällsdebatten svängt. Den starka staten och begrepp som solidaritet börjar utmanas av uppmaningar att "satsa på dig själv".

Vis av erfarenheten av att lita till en osäker samhällelig finansiering börjar Fyrisgården nu att vända sig till många andra aktörer. Föreningar, företag, skola och kyrka i Svartbäcken samarbetar, med Fyrisgården som ett nav.

Samtidigt blir det lättare att ha goda relationen till kommunen, när Fyrisgården 1986 flyttar till Svartbäcksgatan och Karl-Johansområdet, där också kommunalförvaltningen håller till. Det lokala samarbetet tar sig bland annat formen av ett kulturtält vid Fyrishov 1989, där Fyrisgården är en av initiativtagarna.

80-TALET MARKERAR också starten för Fyrisgårdens satsning på att nå personer med funktionsnedsättningar. 1987 startar musikteaterprojektet Fantasia. Den första teatergruppen, ungdomar och unga vuxna med intellektuella funktionsnedsättningar, sätter igång året efter. Ulla Bergqvist väljs till ordförande i Sveriges fritids- och hemgårdars organisation, och försöker där intressera andra hemgårdar för att inkludera funktionsnedsatta.

Ulla Bergqvist vid Kulturtältet 1989.

1990-TALET: FYRISGÅRDEN SPRIDER LOVE PARTY ÖVER VÄRLDEN

1990-TALET VÄNDER UPP OCH NER på den världsbild som härskat sedan andra världskrigets slut. Berlinmuren, symbolen för uppdelningen av Europa och världen, rivs 1989, och Sovjetunionen faller samman. Demokrati och marknadsekonomi känns som eviga vinnare i den historiska maktkampen. Ekonomin globaliseras allt snabbare och internet, av somliga avfärdat som en ”fluga”, erövrar världen.

ÄVEN PÅ FYRISGÅRDEN lämnar globaliseringen tydliga spår. Flera internationella projekt dras igång, bland annat ett långlivat samarbete med den stängda flottstaden Severomorsk på Kolahalvön. Genom studiebesök, samtal och utbildning försöker Fyrisgården ändra attityden till personer med funktionsnedsättning i Severomorskområdet.

SAMTIDIGT FORTSÄTTER den egna verksamheten för personer med funktionsnedsättningar att växa. 1992 startar ungdomsfritids på uppdrag av Uppsala kommun. 1997 bjuder fritids på sin första rockshow. 1999 får showerna ett namn som hänger med länge: Love party. Fantasiaprojektet får under 90-talet en uppföljare i Fantasiateatern, som spelar en rad pjäser under några år, och 1996 startar vuxenfritids.

Det övriga ungdomsarbetet har hela tiden funnits med på Fyrisgården. Under 90-talet satsas det särskilt på tjejerna. Den öppna verksamheten, ungdomscaféet 54:an kämpar dock lite i motvind. Besökarna sviker, och de som kommer ställer tidvis till med en del trassel.

FOTO: MICKE PETTERSSON

Ulrica Backlund och Ulla Bergqvist tar emot Uppsala kommuns kvalitetspris.

2000-TALET: LSS-EPOKEN BÖRJAR

2000-TALET innebär slutet på 90-talets ibland naiva framtidsoptimism. Demokratin verkar inte alls vinna allas hjärtan i världen. Istället får demokratierna sina törnar av våldsamma terrorangrepp, som den 11 september 2001, när två kapade flygplan kraschar in i World Trade Center i New York. Internet fortsätter att växa, men det finns betydligt mer porr, våld, kommersialism och grumliga åsikter där än den folkbildning och den kultur som man drömt om.

KANSKE ÄR DET INTERNETS alla möjligheter som gör det allt svårare att locka unga till Fyrisgården. En annan verksamhet, den för personer med funktionsnedsättningar, växer desto snabbare. 1994 års lag LSS, om stöd och service för vissa funktionshindrade, har lagt en grund för nya rättigheter och möjligheter för personer med funktionsnedsättningar. En grupp som tidigare varit hänvisad till hemmen och till institutioner kommer ut i samhället.

Det märks på Fyrisgården. Under 00-talet startar hemgården bland annat ungdomshelg för unga med funktionsnedsättning, förmedling av ledsagare, discon för personer med funktionsnedsättningar och Måndagscafé för samma grupp. På fritids fortsätter Love party-arbetet. I takt med alla nya satsningar växer antalet anställda på Fyrisgården.

FYRISGÅRDENS TEATERVERKSAMHET blomstrar också, med några uppmärksammade uppsättningar i Uppsala. Torsdagstrevligt, en uppdaterad version av De gamlas klubb, ser också dagens ljus.

2009 flyttar Fyrisgården till sina nuvarande lokaler på Svartbäcksgatan 58. Samma år får man ta emot Uppsala kommuns kvalitetspris.

Forts. på s. 18

2010-TALET: LAGSTYRNING OCH VÄGVAL

OCH SÅ ÄR VI nästan framme vid idag. Fyrisgården lever sitt liv i en allt otryggare och rörligare värld, med stora flyktingströmmar, och tilltagande diskussioner om vad staten egentligen ska ansvara för, individens eget ansvar för sitt liv och vad vi har råd med.

På Fyrisgården fortsätter den lagstyrda verksamheten, på uppdrag av kommunen, att ta stor plats. 2011 startar Daglig verksamhet lite smygande, för att sedan växa till dagens sju arbetstagare. Andra uppdragsverksamheter lägger ned, som ledsagningen, vuxenfritids och Ungdomshelg. När verksamheter stänger minskar också personalstyrkan.

2010 TILLTRÄDER MARIA MATILAINEN som verksamhetschef. Maria är socionom, en kompetens som behövs när de lagstyrda uppdragsverksamheterna inom LSS och socialtjänstlagen växer. Kraven på formell kompetens blir också allt tydligare när Uppsala kommun formaliserar sitt förhållande till Fyrisgården och andra aktörer med LSS-uppdrag, och börjar handla upp verksamheten enligt lagen om offentlig upphandling.

INOM FÖRENINGSVIRKSAMHETEN provas flera nya aktiviteter på Fyrisgården. En del består än, som afternoon tea, andra blir mer kortlivade som babysång och föräldracafé. Globaliseringen och EU-medlemskapet sätter sin prägel, när Fyrisgården

2014 drar igång ett projekt för barn till EU-migranter. Den öppna verksamheten för personer med funktionsnedsättningar, som Camp Fyrisgården, Fantasia och discon fortsätter att locka många människor. Fyrisgården är nu en självklar mötesplats för personer med intellektuella funktionsnedsättningar.

PRECIS SOM MÅNGA ANDRA organisationer tvingas Fyrisgården idag att reflektera över sin roll och sitt förhållande till det offentliga. Går det till exempel alltid ihop att vara en öppen mötesplats för alla, och samtidigt leva upp till högt ställda krav på en LSS-verksamhet? Frågan har inget självklart svar och lär kräva en hel del diskussioner.

ULRIKA ÖSTER

Hur kan Fyrisgården utvecklas för att bli en ännu bättre mötesplats? Läs på sidorna 20-22 vad några medlemmar svarar.

FOTO: ANDREAS ALDIN

My Gyllenspetz trivs på Fyrisgården

Och detta hände i världen 1941

- Andra världskriget pågår för fullt. Våren 1941 ockuperas Grekland och Jugoslavien av Tyskland samtidigt som Bulgarien ansluter sig till axelmakterna.
- Den 22 juni bryter Hitler den tysk-sovjetiska icke-angreppspakten, som hade ingåtts i augusti 1939. Tyska trupper invaderar Sovjetunionen och tar under hösten kontroll över stora delar av landet. Röda armén drivs ut ur Estland, Lettland och Litauen. De tre länderna blir istället ockuperade av Tyskland. Sovjetunionen byter sida och blir en del av den västeuropeiska alliansen mot Tyskland.
- Finland förklarar krig mot Sovjetunionen på Tysklands sida, och det så kallade fortsättningskriget inleds. 80 000 finska barn hamnar under andra världskriget hos fosterfamiljer i Sverige.
- I december 1941 går även Japan in i kriget genom att anfalla bland

annat USA. Också Hitler förklarar kort därefter krig mot USA, vilket innebär att det tidigare neutrala USA nu är i krig både i Asien och Europa.

- Den 31 juli 1941 utfärdar Hermann Göring en skriftlig order till SS, att förbereda en

Julfirande på Upplands Regemente 1941

FOTO PAUL SANDBERG (HÄMTAT FRÅN DIGITALT MUSEUM)

Hände på Fyrisgården 1941

Program för FYRISGÅRDENS verksamhet

Hösten 1941 - Lokal: Järnbrogatan 13

Studiecirklar:

1. Föreningsliv och ungdomsarbete.
Torsdagar kl. 19—21.
Ledare: Läroverksadjunkt **Carl Cederblad**.
Pris pr termin 3 kr. *Thunberg, Sören*
2. Lär känna Din stad.
10 föreläsningar med demonstrationer ute i staden.
Ledare: Landsantikvarie **Nils Sundquist**.
Varannan tisdag kl. 19,30. Första samlingen tisdagen den 23 sept. kl. 19,30 i Hemgården.
Pris pr termin 4 kr.
3. Tyska till husbehov. *1930-21*
~~Tisdagar och fredagar kl. 20—21.~~
Ledare: Fil. mag., fru **Ulla Frykberg**.
Pris pr termin 4 kr.
4. Engelsk nybörjarkurs. *1930-21*
~~Måndagar och fredagar kl. 20—21.~~
Ledare: Fil. lic., fröken **Ingegärd Suwe**.
Pris pr termin 4 kr.
5. Psykologi.
Onsdagar kl. 19,30—20,30.
Ledare: Fru **Ragni Kjellberg**.
Pris pr termin 3 kr.

Klubbar och arbetsgrupper:

6. Träslöjd. »Gör det själv!»
Måndagar och torsdagar kl. 19—21.
Ledare: Herr **Herb. Ahlqvist**.
Pris pr termin 4 kr.
 7. Klädsömnad.
Måndagar och torsdagar kl. 19—21.
Ledare: Fröken **Aina Ohman**.
Pris pr termin 4 kr.
 8. Arbetsgrupp för pojkar (15—16-åringar),
RADIOTEKNIK. *Förel.*
Instruktör: Fil. kand. **Stig Anders Basilier**.
 9. Teatercirkel. *Övrigt, Faldes 1930-*
 10. Ev. handbollslag för pojkar.
 11. Flickklubb för 11—12-åringar.
 12. Pojklubb för 11—12-åringar.
- Ungdomar över 17 år äga tillträde till n:o 1, 2, 5;
över 14 år till 3, 4, 6, 7, 9 och 10.
- För samtliga deltagare i cirklar, klubbar och grup-
per anordnas ett samkväm i månaden.
- LÄSRUMMET** öppet vardagar kl. 18—22.

Höstterminen börjar fredagen den 19 sept.

Anmälningar mottagas fr. o. m. måndagen den 15 sept. dagligen kl. 18—21.

OSTHANS BOKTR., UPPSALA

tel 8744

”slutgiltig lösning av judefrågan”.

- Danmark och Norge är ockuperade av Tyskland. I Sverige råder beredskap. Från 1939-1945 är mellan 150 000 och 300 000 svenska män inkallade i försvaret.
- Efter Tysklands angrepp mot Sovjetunionen år 1941 medger den svenska regeringen transitering av en fullt utrustad infanteridivision bestående av 15 000 tyska soldater, den så kallade Engelbrechtdivisionen, från Norge till Finland. Transiteringen äger rum mellan den 25 juni och 12 juli 1941. Det krävs 105 tåg för att transportera divisionen genom Sverige och genomfarten bevakas av 15 000 svenska soldater.
- Den första ransoneringen har trätt i kraft i mars 1940 (kaffe och te). Socker ransoneras i april samma år och därefter följer de flesta

livsmedel liksom bensin, ved etcetera i snabb följd.

- Vaksamhetskampanjen, startas den 21 november 1941. Symbolen En svensk tiger skapas av Bertil Almqvist.

”En svensk tiger” anspelade både på vikten av att hålla tyst om försvarshemligheter, och att svenskarna ska uppträda modigt som tigrar.

FOTO: ANDERS LAGERÅS, WIKIMEDIA
COMMONS ORIGINAL AV BERTIL ALMQVIST